

درس خارج فقه حضرت آیت الله مسینی بوشهری (دامت برکاته)

تاریخ: ۲۵ بهمن ۱۳۹۹

موضوع کلی: فصل فی ما یتوقف علی الغسل من الجنابة

مصادف با: ۱ رجب ۱۴۴۲

موضوع جزئی: امور متوقف بر غسل جنابت - امر ثالث: روزه ماه رمضان و قضای آن

جلسه: ۷۳

سال تحصیلی: ۱۴۰۰-۱۳۹۹

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهیرین و آلین علی اعدائهم اجمعین»

خلاصه جلسه گذشته

بحث در اعتبار و عدم اعتبار طهارت از حدث اکبر (جنابت) در روزه واجب بالعرض بود. عرض شد که مرحوم صاحب جواهر (ره) و مرحوم محقق همدانی (ره) و بعضی از محققین دیگر، گفته‌اند که طهارت از حدث اکبر در روزه واجب بالعرض، معتبر است و لذا اگر شخص از روی عمد تا طلوع فجر بر حالت جنابت باقی باشد، نمی‌تواند روزه‌ای که به واسطه نذر و امثال آن بر او واجب شده است را بگیرد.

اما عرض شد که صحیح این است که حکم روزه واجب بالعرض همانند روزه مستحبی است لذا طهارت از حدث اکبر در آن معتبر نیست و لذا شخص می‌تواند با حالت جنابت، روزه‌ای که به واسطه نذر و امثال آن بر او واجب شده است را بگیرد و دلیل این حکم این است که دلیلی بر اعتبار طهارت از حدث اکبر در روزه واجب بالعرض وجود ندارد و عدم الدلیل، دلیل علی العدم.

در ادامه عرض شد که مرحوم محقق همدانی (ره) استدلالی را مطرح کرده است و خواسته است که از این طریق روزه واجب بالعرض را به روزه ماه رمضان ملحق کند و بگوید که همان‌گونه که طهارت از حدث اکبر در روزه ماه مبارک رمضان معتبر است در روزه واجب بالعرض، مثل روزه نذری نیز طهارت از حدث اکبر معتبر است. ایشان فرموده است که قاعده‌ای هست، مبنی بر اینکه اگر شرطیت چیزی برای یک فردی از طبیعت واجب صادر شد، طبعاً آن شرطیت برای افراد دیگر از آن طبیعت نیز ثابت است و در مانحن‌فیه نیز شرط طهارت از حدث اکبر قبل از طلوع فجر، برای روزه ماه رمضان که فردی از طبیعت روزه است، ثابت شده است و لذا این شرط برای افراد دیگر از طبیعت روزه نیز ثابت است و روزه واجب بالعرض نیز یک فرد از طبیعت روزه است لذا شرط طهارت از حدث اکبر قبل از طلوع فجر، برای آن نیز ثابت است، چون افراد به حسب حقیقت و ماهیت، اتحاد دارند و عادت فقها نیز بر همین جاری شده است که اگر در یک فرد از یک طبیعت، شرطی معتبر باشد، آن شرط را در سایر موارد از آن طبیعت نیز معتبر می‌دانند و به همین جهت است که لزوم دو سجده و رکوع را در نماز مستحبی لازم می‌دانند، چون وقتی معلوم شد که قوام نماز به این دو رکن [دو سجده و رکوع] است و ماهیت نماز با دو سجده و رکوع محقق می‌شود، طبعاً نماز مستحبی نیز با این دو رکن محقق می‌شود و بدون دو سجده و رکوع محقق نمی‌شود و به تعبیر دیگر، اگر گفته شود که نماز، متقوم به دو سجده و یک رکوع است و بعد لفظ صلاة به صورت مطلق در یک موردی مطرح شود و گفته می‌شود که مثلاً این نماز مستحب است، به ذهن متبادر می‌شود که مراد، همان نمازی است که دو سجده و یک رکوع در آن، شرط است، در مانحن‌فیه نیز مطلب از همین قرار است، یعنی وقتی گفته می‌شود که بقاء عمدی بر جنابت تا طلوع فجر، در روزه ماه مبارک رمضان جایز نیست و طهارت

از حدث اکبر در آن شرط است، این شرطیت، برای سایر افراد روزه نیز ثابت است و یکی از افراد روزه نیز روزه واجب بالعرض است، پس طهارت از حدث اکبر در روزه واجب بالعرض نیز معتبر است.

پاسخ از استدلال مرحوم محقق همدانی

فرمایش محقق همدانی (ره)، هر چند که فی حد نفسه سخنی متین است، اما این سخن در صورتی تمام است که عدم اشتراط ماهیت، به شرط مورد نظر ثابت نشده باشد، در صورتی که مانحن فیه [، یعنی واجب بالعرض] به مقتضای اطلاقات ماهیت صوم، مشروط به اجتناب از بقاء بر جنابت تا طلوع فجر نیست. پس اگر عدم اشتراط ماهیت به شرط مورد نظر، ثابت نشده باشد، می توان گفت که چون این فرد از طبیعت فلان حکم را دارد، آن حکم در سایر افراد از آن طبیعت نیز جاری می شود، در صورتی که در بحث مورد نظر، واجب بالعرض، به مقتضای اطلاقات ماهیت صوم، مشروط به اجتناب از بقاء بر جنابت تا طلوع فجر نیست. صحیحه محمد بن مسلم از جمله آن اطلاقات است؛

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ؛ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (ع)؛ يَقُولُ: «لَا يَضُرُّ الصَّائِمَ مَا صَنَعَ إِذَا اجْتَنَبَ ثَلَاثَ خِصَالٍ؛ الطَّعَامَ وَالشَّرَابَ وَالنِّسَاءَ وَاللَّارِئِمَاسَ فِي الْمَاءِ»^۱.

از این روایت استفاده می شود که باقی ماندن بر جنابت تا طلوع فجر، به روزه ضرری نمی زند و ماهیت صوم، مشروط به اجتناب از بقاء بر جنابت تا طلوع فجر نیست، بلکه بقاء بر جنابت، همانند دروغ بستن به خدا و رسول خدا از اوصاف و شرایط معتبر در روزه ماه رمضان و قضای روزه ماه رمضان می باشد و از اوصاف ماهیت روزه نیست تا به سایر افراد روزه نیز تسری پیدا کند. بلکه اگر شرطیت، برای نفس ماهیت ثابت شود، مثل اشتراط ماهیت صلاة به طهارت، در این صورت، شرط به همه افراد تسری پیدا خواهد کرد و همه افراد نماز؛ اعم از واجب و مستحب و غیره را شامل خواهد شد و در همه افراد نماز، طهارت معتبر خواهد بود. پس اقوی، عدم اعتبار طهارت از حدث اکبر در غیر روزه ماه رمضان و قضای ماه رمضان است، بنابراین، در روزه های مستحب و روزه واجب بالعرض، مثل روزه نذری، طهارت از حدث اکبر، شرط نیست. البته احتیاط این است که در روزه واجب بالعرض بقاء عمدی بر جنابت تا طلوع فجر ترک شود.

آنچه تا کنون گفته شد در رابطه با واجب معین، مثل روزه نذری بود، اما در روزه واجب غیر معین، مسأله روشن است و طهارت از حدث اکبر در واجب غیر معین شرط نیست و دلیل آن، تعلیل برگرفته از موثقه ابن بکیر است که قبلاً در رابطه با عدم اشتراط طهارت از حدث اکبر در روزه مستحبی بیان شد؛ عَنْ ابْنِ بُكَيْرٍ؛ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الرَّجُلِ يُجْنِبُ ثُمَّ يَنَامُ حَتَّى يُصْبِحَ، أَوْ يَصُومُ ذَلِكَ الْيَوْمَ تَطَوُّعًا؟ فَقَالَ: «أَلَيْسَ هُوَ بِالْخِيَارِ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ نِصْفِ النَّهَارِ»^۲.

مقتضای روایت مذکور، به حسب فهم عرفی این است که مکلف، در هر روزه ای که بین افطار و عدم آن مخیر است، می تواند با حالت جنابت روزه اش را تمام کند. بنابراین، طهارت از حدث اکبر در روزه واجب غیر معین نیز که شخص بین افطار و عدم آن مخیر است، شرط نیست.

حکم نسیان غسل جنابت در ماه رمضان

اگر شخص، غسل جنابت را در ماه رمضان را فراموش کند، قضای آن روز، به مقتضای روایت ذیل واجب است؛

۱. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۱۰، کتاب الصیام، أبواب ما یُمسک عنه الصائم و وقت الإمساک، باب ۱، ص ۳۶، ح ۱.

۲. همان، باب ۲۰، ص ۶۸، ح ۲.

عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَيْمُونٍ؛ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الرَّجُلِ يُجْنِبُ بِاللَّيْلِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فَنَسِيَ أَنْ يَغْتَسِلَ حَتَّى تَمُضِيَ بِذَلِكَ جُمُعَةٌ أَوْ يَخْرُجَ شَهْرُ رَمَضَانَ؛ قَالَ: «عَلَيْهِ قَضَاءُ الصَّلَاةِ وَالصَّوْمِ»^۱.

اما این روایت مخدوش است چون از سه طریق نقل شده است که هر سه طریق ضعیف‌اند؛ طریق اول، طریق مرحوم شیخ طوسی (ره) است که به خاطر وجود ابراهیم بن میمون در این طریق، ضعیف است چون وثاقت او ثابت نشده است، طریق دوم، طریق مرحوم شیخ صدوق (ره) است که این طریق نیز به خاطر وجود ابراهیم بن میمون در آن، ضعیف است و طریق سوم، طریق مرحوم کلینی (ره) است که این طریق نیز به خاطر وجود سهل بن زیاد در این طریق، ضعیف است.

پس تمسک به روایت مذکور، بر وجوب قضای روزه‌ای که شخص، غسل جنابت را در آن روز فراموش کرده است، تمام نیست، لکن با تمسک به روایت صحیحه حلبی، می‌توان به لزوم قضای روزه در فرض مذکور، حکم کرد؛

عَنِ الْحَلَبِيِّ؛ قَالَ: سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ رَجُلٍ أَجْنَبَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ فَنَسِيَ أَنْ يَغْتَسِلَ حَتَّى خَرَجَ شَهْرُ رَمَضَانَ؛ قَالَ: «عَلَيْهِ أَنْ يَقْضِيَ الصَّلَاةَ وَالصَّيَّامَ»^۲.

هرچند که مقتضای قاعده، عدم وجوب قضا در فرضی است که شخص غسل جنابت را فراموش کرده است چون نواقض روزه اموری محصور و معدود می‌باشند که فراموش کردن غسل جنابت از آن امور نیست و آنچه که ناقض روزه است، بقاء عمدی بر جنابت تا طلوع فجر است، اما کسی که غسل جنابت را فراموش کرده است، عمداً جنابت را به تأخیر نینداخته است، پس قضای آن واجب نیست.

اما چون نص (صحیحه حلبی) وجود دارد که در فرضی که شخص غسل جنابت را فراموش کند باید قضای آن روز را به جا آورد، به وجوب قضا در فرض مذکور، حکم می‌شود.

«الحمد لله رب العالمين»

۱. همان، باب ۱۷، ص ۶۵، ح ۱.

۲. همان، ابواب من یصح منه الصوم، باب ۳۰، ص ۲۳۸، ح ۳.